

новых селений, так и без сопоставления карты расселения с рядом физико-географических карт.

Література

1. Ковалев С.А. География сельских населенных пунктов в областях Черноземного Центра // Вопросы географии. – 1953. – Сб. 32. – С. 66-116. 2. Ковалев С.А. Сельское расселение. – М.: Изд-во МГУ, 1963. 371 с.

Summary

S.V. Pankov, A.A. Prilipuhov. **Hydrographic Stipulated Placement of Rural Settlements of the Region of Central Black Earth.**

Region of Central Black Earth, divided into two climatic zones – forest-steppe and steppe, has a fairly favorable landscape conditions for the formation and development of rural settlements, while there is some differentiation in the distribution of settlements and the formation of local groups settlements due to topography, the presence of forests, and of course, drainage network.

УДК 94:314(477.52)«1991/2011»

Ю.В. Шульга, Г.Г. Леонтьєва

ЗМІНИ В ДЕМОГРАФІЧНІЙ СИТУАЦІЇ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991-2011 рр.)

В статті розглядаються основні особливості демографічної ситуації, яка склалася в Україні з 1991 р. по 2011 рр. А також висунуті деякі прогнози до другого Всеукраїнського перепису населення 2013 року.

Постановка проблеми. Вивчення демографічної ситуації – один з основних напрямків географії населення і в цілому суспільної географії. Але сьогодні важливо не тільки констатувати ті зміни, які відбуваються, але і враховуючи їх передбачити демографічну ситуацію в перспективі.

Актуальність теми: демографічна ситуація в Сумській області продовжує бути однією з найскладніших в Україні, що негативно впливає на розвиток області в цілому. Не зважаючи на те, що моніторинг демографічної ситуації в Сумській області ведеться постійно, дана проблема не втрачає своєї актуальності, тим більше, що за останні роки прийнятий цілий комплекс заходів з вирішення даної проблеми. Тому, дана тема є досить актуальною і потребує уваги до свого розгляду.

Об'єкт дослідження: населення Сумської області, предмет дослідження: особливості розвитку демографічної ситуації Сумської області за роки незалежності (1991-2011 рр.).

Мета дослідження: вивчити особливості розвитку демографічної ситуації Сумської області за роки незалежності.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб охарактеризувати сучасну демографічну ситуацію в Сумській області і спрогнозувати висновки майбут-

нього перепису населення, який відбудеться, можливо, у 2013 році, перш за все потрібно звернути увагу на зміни чисельності населення. На момент проголошення незалежності України, а саме у 1991 році, кількість населення в Сумській області становила 1430,2 тис. осіб, з них міське населення – 902,4 тис. осіб (63,1 %), а сільське – 527,8 тис. осіб (36,9 %), а вже на початок 2011 року – 1161,5 тис. осіб., 782,9 тис. осіб (67,4 %) – міське населення, а сільське – 378,5 тис. осіб (32,6 %). За даний період (з 1991 по 2011 рр.), область втратила 268,7 тис. осіб (рис. 1). Таким чином, спостерігається спад чисельності наявного населення в області в цілому.

Порівнюючи динаміку чисельності наявного населення по районах, що склалась у Сумській області за ці роки, спостерігаємо негативну тенденцію чисельності населення у 2011 році порівняно з 1991 роком. Під час дослідження, було проведено групування районів за чисельністю (рис. 2-3).

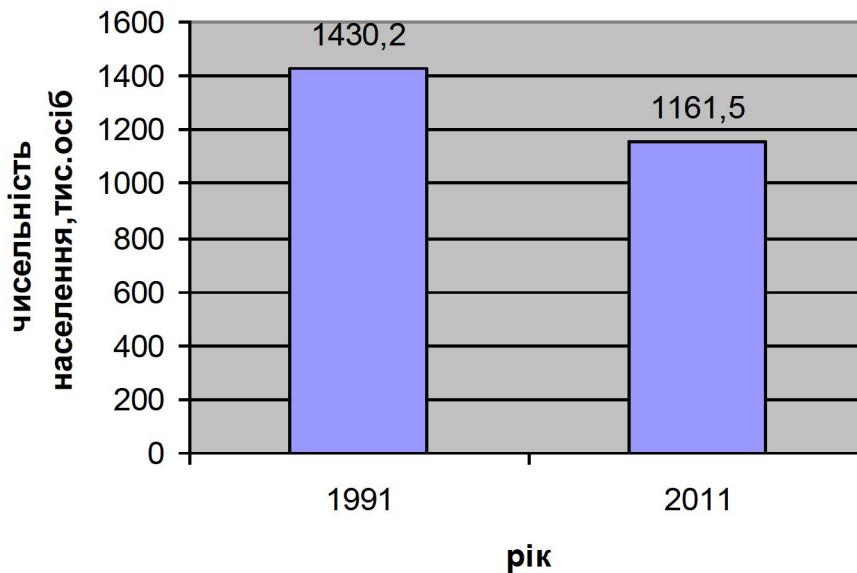


Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення у Сумській області

Найбільша чисельність наявного населення була і залишається за Білопільським і Сумським районами. Що стосується районів з малою і середньою чисельністю, то тут відбулися зміни, а саме: у 1995 році до групи з малою чисельністю населення (від 20 до 37 тис. осіб) входили такі райони: Великописарівський, Глухівський, Лебединський, Липоводолинський, Недригайлівський, Охтирський, Середино-Будський, Шосткінський, Ямпільський, а у 2011 році, до цієї групи стали відносити й Буринський, Краснопільський, Конотопський, Лебединський, Путивльський райони.

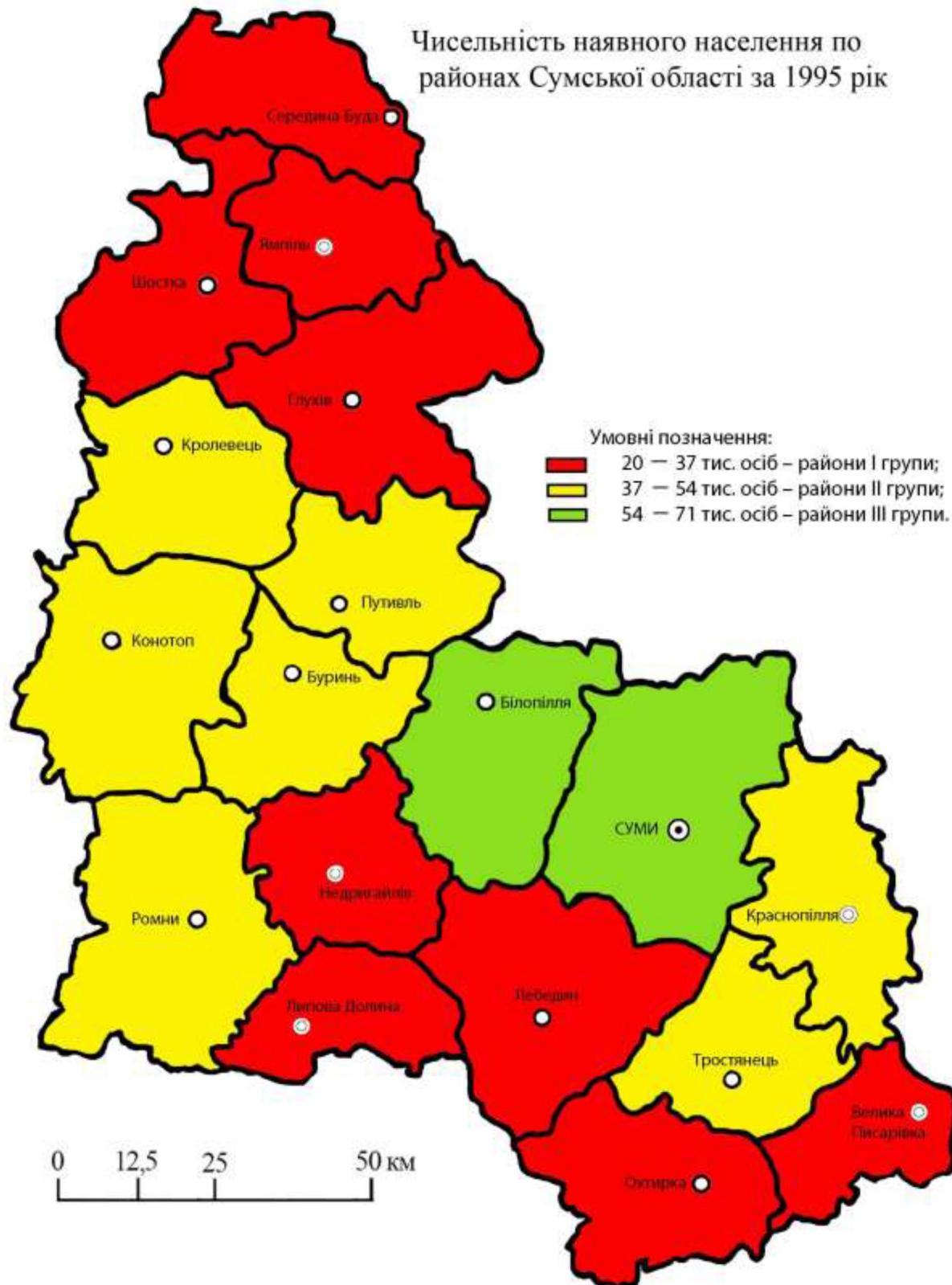


Рис. 2. Чисельність наявного населення по районах Сумської області за 1995 рік

Проте, у 2011 році у Середино-Будському районі зменшилася кількість населення на 29,3 %. Таким чином, Середино-Будський район вийшов за межі малої групи, і створив нову групу з кількістю населення – 17,6 тис. осіб.

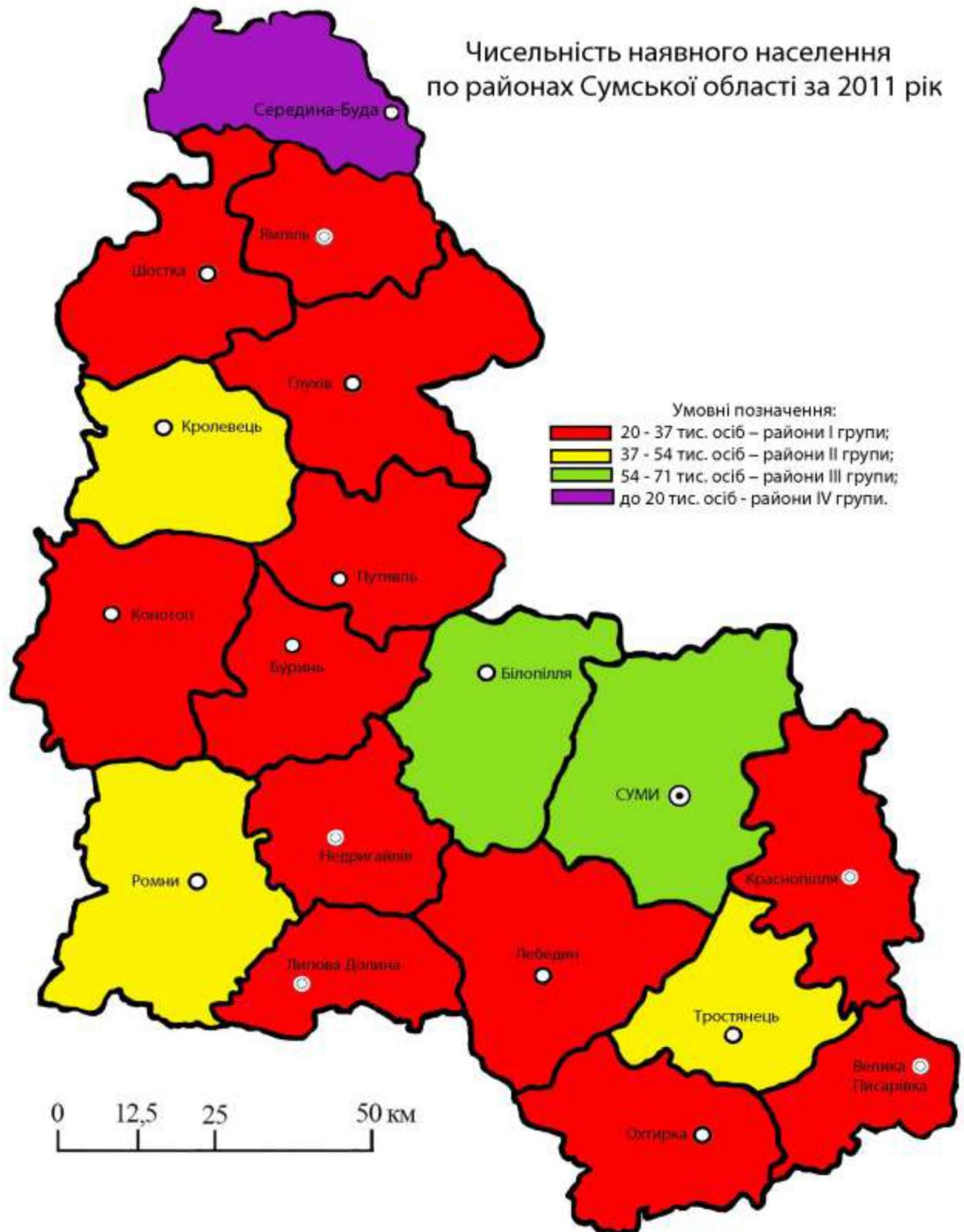


Рис. 3. Чисельність наявного населення по районах Сумської області за 2011 рік

Що стосується 3 групи з середньою чисельністю населення (від 37 до 54 тис.), то у 1995 році сюди входили такі райони: Буринський, Краснопільський, Конотопський, Кролевецький, Путивльський, Роменський, Тростянецький, а в

2011 році лише Кролевецький, Роменський та Тростянецький, кількість населення яких залишається в межах даної групи.

Досліджуючи природний рух населення в Сумській області за період 1991 – 2010 рр., можна зробити наступні висновки: найбільша кількість народжених і найменша кількість померлих, звідси і мінімальний природний приріст відповідно, припадає на 1991 рік. За 2001-2010 рр. спостерігаємо як зменшення, так і збільшення коефіцієнту народжуваності.

Найменший коефіцієнт народжуваності спостерігаємо у 2002 році, коли він досяг свого мінімального значення 6,7 %. За період 2003 – 2005 рр. показник народжуваності був стабільний і знаходився на рівні 7,2 народжених на 1000 осіб населення, а з 2006 р. спостерігаємо збільшення кількості народжених. Ця тенденція спостерігається і сьогодні (рис. 4).

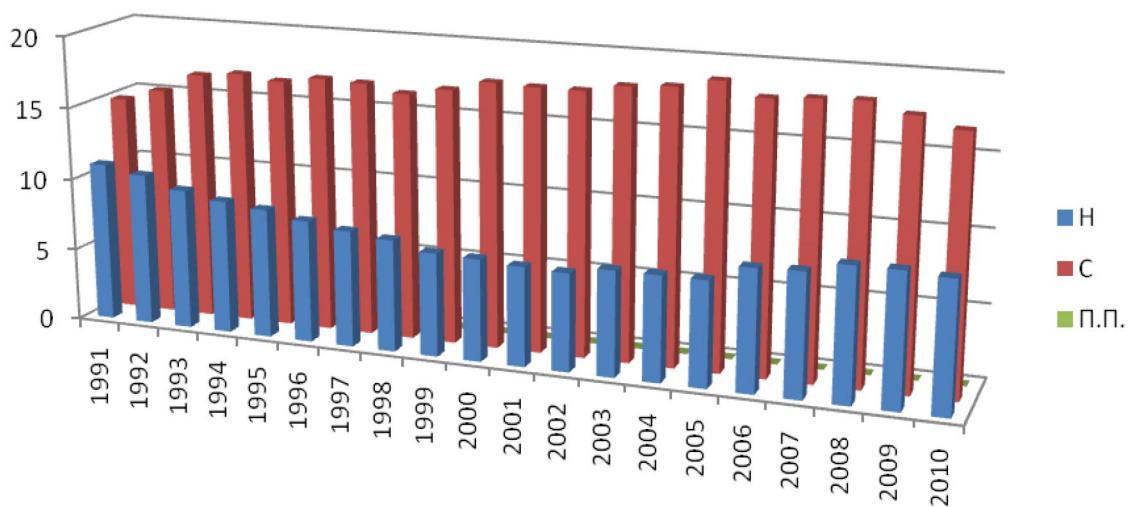


Рис. 4. Природний рух населення в Сумській області за період 1991-2010 рр.

На кінець 2010 року ми спостерігаємо досить непоганий показник народжуваності (8,9). Проте природний приріст населення Сумської області за цей 2010 рік залишається від'ємним (-8,4%) за рахунок високого рівня смертності (17,3).

Хотілося б зазначити, що серед причин падіння народжуваності крім економічних, слід виділити ще й соціальні, психологічні та фізіологічні. На сьогодні задоволення потреби у дітях, материнстві та батьківстві конкурює з рядом інших потреб, при чому, чим нижчий рівень життя, тим простіші потреби. Якщо заможні верстви населення так чи інакше оцінюють витрати часу та грошей на забезпечення майбутнім дітям необхідного фізичного, розумового розвитку та

професійної підготовки і порівнюють їх із задоволенням власних потреб у розвитку та дозвіллі, то бідні враховують майже елементарні потреби в їжі, одязі, житлі.

Порівнюючи міграції населення 2006 року з 2010 роком, ми продовжуємо спостерігати негативне сальдо міграції в Сумській області (табл. 1).

Таблиця 1.

Міграційний рух населення Сумської області за 2006 та 2010 роки

| Рік | Прибулі тис. осіб | Вибулі тис. осіб | Міграційний приріст (скорочення) населення |
|------|----------------------|---------------------|---|
| 2006 | 22123 | 24706 | -2583 |
| 2010 | 21385 | 22372 | -987 |

За 2006 рік загальна кількість мігрантів склала 46829 осіб: в область прибуло 22123 особи, вибуло – 24706 осіб. Таким чином, сальдо міграції за 2006 рік було від'ємним і становило –2583 осіб (див. табл. 1), порівняно з 2010 роком, коли міграційний приріст населення області дорівнював –987.

Хотілося б зазначити, що сальдо міграції хоч і від'ємне, проте почало стрімко знижуватися.

На сьогодні, від статево-вікової структури населення залежить як спроможність до відтворення і характер демографічних процесів, так і здатність до економічної активності. Для Сумської області характерними є загальнодержавні процеси і тенденції стосовно статево-вікової структури населення. Статева структура всього населення області за 2010-2011 рр. досить стабільна, у ній переважають жінки, зокрема у віці від 16 до 60 років і більше, тобто у працездатному віці, і у віці старшому за працездатний (табл. 2).

Спостерігається поступове зменшення питомої ваги чоловіків серед представників окремих вікових груп по мірі зростання віку населення та значне зменшення цього показника в групі осіб у похилому віці.

Таблиця 2.

**Питома вага чоловіків та жінок в окремих вікових групах
в Сумській області**

| | 2010 | | 2011 | |
|------------------------|-------------|-----------|--------------|-----------|
| | Чоловіки(%) | Жінки (%) | Чоловіки (%) | Жінки (%) |
| Усього | 45,6 | 54,4 | 45,6 | 54,4 |
| у т.ч. у віці 0–4 роки | 51,3 | 48,7 | 51,3 | 48,7 |
| 0–15 років | 51,3 | 48,7 | 51,4 | 48,6 |
| 16–59 років | 48,2 | 51,8 | 48,2 | 51,8 |
| 60 років і старші | 34,6 | 65,4 | 34,8 | 65,2 |

Частка осіб молодше працездатного віку (0–15 років) в загальній чисельності населення області постійно знижується. Так, станом на 2010р. питома вага населення цієї вікової групи в загальній чисельності населення області складала 13,7%, а на початок 2011р. – 13,6 % (табл. 3).

Таблиця 3.

**Розподіл постійного населення за основними віковими групами
по Сумській області у 1991–2011 роках**

| Рік | все населення, тис. осіб | У тому числі у віці | | | | | |
|------|--------------------------|--------------------------|------|---------------|------|--------------------------|------|
| | | молодшому за працезданий | у % | працездатному | у % | старшому за працездатний | у % |
| 2010 | 1170125 | 160099 | 13,7 | 700247 | 59,8 | 309779 | 26,5 |
| 2011 | 1159352 | 157824 | 13,6 | 691264 | 59,6 | 310264 | 26,8 |

Чисельність осіб старше працездатного віку станом на 1 січня 2011р. становила в області 310,2 тис. осіб. Протягом 2010р. чисельність осіб цієї вікової категорії збільшилась на 0,5 тис. осіб (табл. 3). У загальній чисельності населення області на 1 січня 2011 р. питома вага осіб старше працездатного віку збільшилась до 26,8% проти 26,5% на 1 січня 2010 р.

Висновки: 1. Таким чином, перше, що може виявити, на нашу думку, другий Всеукраїнський перепис населення 2013 року – це скорочення чисельності населення. Щороку область втрачає 10-15 тис. осіб. Звідси, у найближчий час кількість населення становитиме 1139998 тис. осіб відносно даних за 2010 р. (1172317 тис. осіб).

У області відбувається скорочення абсолютної чисельності як сільського, так і міського населення. Отже, на момент другого Всеукраїнського перепису населення 2013 року кількість міських жителів становитиме 754544 тис. осіб., а сільських – 385454 тис. осіб.

2. Дещо покращається показники народжуваності (починаючи з 2006 року коефіцієнт народжуваності у області щорічно збільшується, порівняно з 2002 роком), проте показники смертності залишаються на високому рівні, тому природний рух ще тривалий час буде від'ємним.

3. В Сумській області і надалі простежуватиметься вікова диференціація статевого співвідношення. У дитячому віці (0-4 роки) і у віці молодшому за працездатний (0-15 років) кількісно переважатимуть хлопчики, а у працездатному віці і особливо у старшій віковій групі, явно домінуватимуть жінки.

4. Вирішити проблему скорочення чисельності населення в Сумській області неможливо лише за допомогою стимулювання народжуваності, це не може й не повинно бути єдиним інструментом демографічної політики. Зокрема зменшити гостроту демографічної ситуації можна завдяки зниженню рівня

смертності, особливо серед молоді та осіб працездатного віку. Зниження смертності в цих вікових групах певний час сприятиме омоложенню вікової структури населення та покращенню співвідношення між працездатними і не працездатними віковими групами.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2010 р. – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с. 2. Заставецька О. В., Заставецький Б. І., Ткач Д. В. Географія населення України. – Тернопіль, 2007. - 152 с.

Summary

Yu.V. Shulha, G.G. Leont'eva. Changes in the Demographic Situation in Sumy Region Years of Independence (1991-2011 years).

The main features of the demographic situation that became typical for Ukraine in the period from 1991 till 2011 are considered in the article. Some prognoses were suggested according to the second all Ukrainian census of population in 2013.

УДК 911.3 : 32 : 477

С.І. Сюткін, С.М. Теліцький

СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

В статті розглядаються актуальні проблеми функціонування сучасного адміністративно-територіального поділу України та пропонуються перспективні напрями його реформування з метою поліпшення державної регіональної політики для зменшення територіальних диспропорцій та забезпечення високих стандартів життєдіяльності населення в усіх регіонах країни.

Постановка проблеми. Важливим напрямом сучасної трансформації суспільного життя в Україні є вдосконалення адміністративно-територіального устрою (АТУ) та приведення його у відповідність до поточних реалій державного і місцевого самоврядування. Обговорення проблеми ведеться у науковому середовищі, представниками законодавчої і виконавчої влади та серед різних верств населення на шпалтах газет «Сільські вісті», «Газета по-українськи» та інших видань. Якщо в громадській точці зору виразно домінують консервативні підходи та критичне ставлення до можливих змін, то більшість чиновників обстоює необхідність термінового реформування. При цьому домінуюче бачення реформи полягає в певному наборі досить примітивних заходів, що ледь не априорі мусять спричинити якісні зміни.

В Україні існуючий АТУ склався в основі своїй в 30-х роках ХХ століття і вибудовувався, виходячи з управлінських потреб радянського керівництва. Внаслідок цього утворилися серйозні перешкоди для проведення виваженої регіональної політики, основним завданням якої має стати зближення життєвих стандартів для всіх громадян незалежно від місця їх проживання та мінімізація